

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM PROGRAMLARINA GİRİŞTE LİSANSÜSTÜ EĞİTİMİ GİRİŞ SINAVI (LES) SONUCUNUN VE DİĞER ÖLÇÜTLERİN KULLANIMINA İLİŞKİN BİR TARAMA¹

Yr. Doç. Dr. Nükhet ÇIKRIKÇI-DEMİRTAŞLI
Ank.Üni.Eğitim Bilimleri Fak. Ölçme ve Değerlendirme A.B.D

Özet

Ülkemizde önde gelen bilim insanı ve araştırmacı yetiştirme kaynağı üniversitelerdir. Üniversiteler bu hizmeti, kendi bünyelerinde kurulmuş olan çeşitli alanlarla ilgili enstitülerin lisansüstü programları aracılığıyla vermektedirler. Bu araştırmada, devlet ve özel sektöre ait üniversitelerin lisansüstü programlara öğrenci kabul ederken Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı(LES) sonucunu ve diğer ölçütleri nasıl kullandıkları ve bunları son değerlendirmeye hangi ağırlıklarla kattıklarına ilişkin durumun ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla devlet ve özel sektöre ait 51 üniversitenin ilgili enstitülerine yollanan anket formlarıyla ilgili bilgiler toplanmıştır. Bulgulara göre, Fen bilimleri Enstitüsündeki lisansüstü programlarda ağırlıklı olarak Les-sayısal;Sağlık Bilimleri Enstitüsündeki programlarda Les-eşitağırlıklı; Sosyal Bilimler Enstitüsündeki programlarda ise ağırlıklı olarak Les-sözel puanı değerlendirmelerde esas alınmaktadır. Les puanların bu enstitü programlarına kabulde son değerlendirmede sıklıkla kullanılan ağırlık değeri %20 dir. Lisansüstü programlara girişte diğer ölçütler arasında yer alan yabancı dil bilgisini 51 üniversiteden sadece 20 tanesi başvuru ölçütü olarak almakta ve son değerlendirmeye katmaktadır. Bulgular, daha kapsamlı bilgi edinmek amacıyla bu konuda yeni araştırmaların yapılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler Yükseköğretim, Lisansüstü Eğitime Giriş Sınavı, Lisansüstü Eğitim

Abstract

The leading institutions that are responsible for education of scientists and researchers are universities in Turkey. Universities carry out such services by means of graduate programmes that are clustered around the related institutes. In this study, It is aimed to reveal how GEE (Graduate Education Entrance Examination) scores and other related criteria are used and to which extent the weights of such scores are included in the final admission procedure by the universities. For this purpose, the required information was gathered, by means of inventory forms, from the corresponding institutes of totally 51 public and private universities. According to the findings of this study, mainly GEE – Quantitative scores are used by the graduate programs of Technological Science Institutes whereas, Health Science Institutes use GEE – Equal Weighted scores, and Institutes of Social Sciences use GEE – Verbal scores for admission. In terms of percent, the influence of GEE scores are taken as 20 %, by the above – mentioned institutions. Among the other criteria taken into account in admissions to graduate programs, foreign language competency is used in final evaluation process, only in 20 universities out of 51 that were surveyed. The findings of this study demonstrate that further researches are necessary in order for a better assessment upon this subject.

Key words Higher education, Entrance Examination for Graduate Education

¹ ÖSYM tarafından desteklenmiştir.

Ülkemizde halen bilim insanı, araştırmacı, uzman yetiştirmede önde gelen kaynak üniversitelerdir. Üniversitenin bu temel işlevleri çerçevesinde, bireyler herhangi bir lisans programından mezun olduktan sonra, üniversitelere bağlı olan fen , sosyal, sağlık bilimleri ve yüksek teknoloji enstitüleri bünyesinde açılan lisansüstü programlara başvurumaktadırlar. Bu programlara adayların kabul edilmelerinde esas alınan ölçütler, özellikle üniversite için bilim insanı yetiştirme sürecinin kalitesini de etkilemektedir.

Bilim insanı yetiştirmede lisansüstü eğitimin tanımı ve önemine ilişkin çeşitli saptamalar mevcuttur. Varış (1972), lisanüstü eğitimi, üniversitede lisansüstü derecelere götüren, araştırma yoluyla bilgiye katkıda bulunacak ve gelişen toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak bilim insanı ve öğretim elemanı yetiştirmeyi amaç edinen bir faaliyet olarak tanımlanmıştır. Çakar (1997 s.65), lisansüstü eğitimi, bir alanda derinlemesine çalışarak, lisans eğitiminden daha üst seviyede bilgi ve etkinliğe sahip olan yüksek ihtisas gücünü yetiştiren eğitim programı olarak tanımlamıştır. Buna göre Çakar (1997), lisansüstü eğitimin, araştıran, bilim üreten ve aydınlatan bir *bilim insanı*; yalnızca mevcut bilgiyi aktaran değil, yeni bilgileri araştıran analiz eden ve bunları öğrencilerine aktaran bir *öğretim üyesi*; kendi alanında mevcut çalışmalarını bilen , yeni bulgulara ulaşmak için çalışan ve bulgularını yayan *araştırmacı* yetiştiren bir eğitim faaliyeti olarak benimsendiğini belirtmiştir.

Mezuniyet sonrası etkin eğitim kademeleri, toplumlarda bilimsel veriler ve teknolojik gelişmelerin bir icabı olarak zamanla artan bir istek ve zorunlulukla nerede ise iki yüzyıl öncesi uygulanmaya başlanarak, üniversite ve yükseköğrenim kurumlarının bir numaralı amacı haline gelmiştir. Bilimin öğretildiği, öğrenildiği ve üretildiği akademik kurum ve üniversitelerde 19.yy başlarında Almanyada başlatılan ve geçen iki yüzyıllık süreçte başka bir çok ülkede de yerleşen bu bağ, lisanüstü eğitim, öğretim ve araştırma kenetlenmesini daha da kuvvetli hale getirmiş ve devamını sağlamıştır (Türker, 1997 s.21).

Bilim insanı yetiştirmenin bir yolu olarak lisansüstü eğitim, belli koşulların ve alt yapıların sağlanmasına bağlıdır. Bunun önemini vurgulayan Bayrakçeken (1977), kaliteli bilim insanı yetiştirebilmek için kabiliyetli gençlerin özel programlarla uzun bir süre yetiştirilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bayrakçeken (1977)'e göre, eğitimin her yönden geliştirilmesi yalnız zamanın bir fonksiyonu olmadığından diğer faktörler de gözönüne alınmalıdır. Bilim insanını kaliteli bilim insanları yetiştireceğine göre, önce üniversite ve yüksekokullarda öğretmenlik yapacak bilim insanlarının iyi seçilmesi gerekir. Bilim insanlarını maddi ve manevi yönden ülkenin gerçekleri de düşünülerek tatmin etmek şarttır. Aksi takdirde kabiliyetsizler ordusu oluşturulur ve bu bilgisizler grubu her örgütün uzaktan kumandasına kolaylıkla girer ve faaliyetleri değişik yönde olur.

Karadeniz (1977), bilim insanı ve araştırmacı yetiştirmede etkin olabilecek yöntemleri tartışırken, lisans sonrası eğitim için, eğitimin yüksek lisans ve doktora seviyelerinde olmak üzere planlanıp kademelenmesini önermiştir.

Tübitak –Biliminsanı Yetiştirme Grubunca (BAYG), desteklenen iki araştırmada lisansüstü eğitimin etkinliği ele alınmıştır (Varış,1972; Varış, 1973). Bu araştırmalar, fen ve teknik alanlar ile sosyal bilimler alanları için yapılmıştır. Bu araştırmalarda, lisansüstü eğitim programlarında etkinliği olan öğretim üyesi, asistan, öğrenci, öğretim koşulları, yönetmelikler ve ayrıca kamu sektöründe araştırma ve geliştirme çalışmaları yapan kurumlara ilişkin olguları toplamak; lisansüstü eğitim faaliyetleri hakkında ilgililerin tutumlarını saptamak; bulguların ışığında yüksek ihtisas gücünün yetiştirilmesi için geliştirilecek lisansüstü eğitim programlarının dayanacağı temel ilkeleri belirlemek amaçlanmıştır.

Her iki araştırmada da, öğretim üyelerinin lisansüstü eğitime öğrenci seçimine ilişkin görüşleri, ankette bir madde ile incelenmiştir. Ankette , “Lisansüstü programlara devam edecek öğrenci daha objektif esaslara göre seçilmelidir” biçiminde ifadelendirilen görüşe, öğretim üyeleri “Katılırim” yönünde yanıt vermişlerdir.

Varış (1972 ve 1973) tarafından yapılan bu iki araştırmanın bulguları, lisansüstüne öğrenci seçimi

ile ilgili olarak öğretim üyelerinin ortak bir öneri etrafında buluştuklarını göstermiştir. Buna göre, öğretim üyeleri, “yükseklisans ve doktora çalışmalarını yürütebilecek nitelikte olduğunu geçireceği sınavlarla ispatlayan öğrenciler arasında en başarılı olanlar seçilerek alınmalıdır” önerisini dile getirmişlerdir. Bu öneriye ek olarak, “Her lisans sahibinin lisansüstü öğrenim yapması gerekli değildir. Sayı kısıtlanmalıdır” görüşü de belirtilmiştir. Diğer bir öneri ise, “Adayın yabancı dil bilmesi gerekir. Lisansüstü yabancı dilleri takviye etme yoluna gidilerek , yabancı dile daha fazla önem verilmelidir” biçiminde belirtilmiştir.

1982 yılından bu yana, ülkemizde lisansüstü eğitim Yüksek Öğretim Kurulunun (YÖK) eşgüdümü çerçevesinde yasada yer alan belirli enstitüler aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır. Üniversitelerimizde lisansüstü eğitim dört enstitüde yürütülmektedir (Arıcı, 1997 s.53). Bunlardan biri, Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsüdür. Bu enstitü yalnız bir alanda, İnkılap tarihi alanında, lisansüstü eğitim programları düzenleyip yürütür. İkincisi Fen Bilimleri Enstitüsüdür. Bu enstitü, fen ve mühendislik bilimleri ve bunlara yakın dallarda lisansüstü eğitim programları düzenleyip yürütür. Üçüncüsü Sağlık Bilimleri Enstitüsüdür. Bu enstitü, tıpta uzmanlık dışında kalan tıp ve sağlık bilimleri ile ilgili lisansüstü eğitim programları düzenleyip yürütmektedir. Dördüncüsü ise, Sosyal Bilimler Enstitüsüdür. Bu enstitüler yapıları, çalışma alanları ve işleyişleri yönünden en heterojen, birbirine en az benzeyen ve birbirleriyle bağdaştırılması en zor programları olan enstitülerdir. 1992 yılından itibaren bu enstitülere Eğitim Bilimleri Enstitüsü de eklenmiştir.

Üniversitelerde öğretim elemanı olmanın dışında, endüstri ve diğer kurumlarda iş edinmenin bir ön koşulu olarak yüksek lisans ve doktora derecesinin de aranır hale gelmesi lisansüstü eğitime olan gereksinimi daha da arttırmıştır. Bu gereksinime cevap vermek üzere, enstitülerde çeşitli programlar açılmıştır. Bu programlara başvuru ve kabul edilme koşulları üniversiteden üniversiteye bazı farklılıklar göstermekle birlikte, hepsinde ortak olan koşul , adayların başvurdukları programın gerektirdiği bilimsel yeterliği göstermektir. Lisansüstü eğitimin kalitesini yukarıya çekmenin bir çabası olarak,

halihazırdaki uygulamaya, 1997 yılı ikinci yarısından itibaren yeni bir sınav uygulaması eklenmiştir. Bu dönemden itibaren, ÖSYM tarafından, yılda iki kez (Mayıs ve Aralık dönemleri) “Lisansüstü Eğitime Giriş Sınavı (LES)” yapılmaya başlanmıştır. LES, ülkemizde lisansüstü eğitime girişte, yurtdışına lisansüstü eğitim için gönderilecek adayların seçiminde, araştırma görevlilerinin atanmalarında ve bunlara benzer amaçların gerçekleştirilmesinde, ilgili kurumların yapacakları düzenlemelere göre kullanacakları puanları veren bir sınavdır (LES başvuru kılavuzu, Aralık 1997, s.1). Sınavda uygulanacak olan teste mezuniyet sonrası eğitimdeki başarıda etkili olan sayısal, sözel ve mantıksal akıl yürütme (muhakeme) becerilerinin ölçülmesi amaçlanmaktadır (LES başvuru kılavuzu, Aralık 1997, s.6). Bu kılavuzda, bu sınav için hazırlanacak soruların belli yükseköğretim programlarında kazanılan yeterlikleri ve bilgileri ölçmeye yönelik olmadığı da vurgulanmaktadır. Soruların, farklı alanlardan gelen yükseköğretim kurumu mezunlarının cevaplayabilecekleri nitelikte olacağı belirtilmiştir. Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere sınav, sözel ve sayısal bölümden oluşan bir tür genel yetenek testinin uygulandığı bir sınavdır. Sınav sonunda her aday için üç tür puan hesaplanmaktadır: Sözel LES (LES-söz), Sayısal LES(LES-say) ve eşit ağırlıklı LES(LES-ea) puanıdır.

Bu yeni uygulamayla, adayların bir lisansüstü programa kabulü, o programın istediği türdeki LES puanından ölçüt puanın kazanılması ve bunun lisansüstü bilim sınavından alınan puana belli bir ağırlıkla eklenip, bir seçme ölçütü olarak kullanılmasıyla gerçekleşmektedir.

Ülkemizde, Lisansüstü eğitimde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) modelinin etkili olduğu söylenebilir. ABD’de yükseköğretime girişte standart testler kullanılmaktadır. Bu testler, bireylerin çeşitli yükseköğretim kurumlarına kaydolmalarında, çocukların öğrenmelerini düzenlemede veya meslek adamlarına sertifika vermek amacıyla yeteneklerini belirlemek üzere uygulanır. Her standart test, öğrencinin kaydolacağı programda akademik yönden başarılı olmasında etkili olduğu bilinen yetenek, bilgi ve becerileri ölçmek üzere geliştirilmiştir. Her test farklı olmak üzere çoğu test, belli konu veya olguların hatırlanmasını değil, analitik düşünme, problem

çözme, sözel ve matematiksel yetenek ve becerileri ölçmeye odaklanır. Bu testler aynı koşullar altında, pekçok sınav merkezinde, farklı zamanlarda uygulanmak üzere düzenlenmiştir. Bu türden testler özellikle farklı eğitimsel geçmişlere sahip bireylerin beceri ve yeteneklerinin ortak bir ölçüsünü ortaya koymasından önemlidir. Özellikle lisansüstü eğitim için öğrenci seçmede bu testlerden alınan puanların yanında, başvuru formlarındaki bilgiler, otobiyografik raporlar, görüşmeler, referanslar, transkript, iş deneyimi ve diğer ilgili olabilecek bilgiler de gözönüne alınır (Nafsa's International Student Handbook, 1998).

Son yıllarda lisansüstü eğitime giriş ve lisansüstü eğitimin kalitesi ve yeni sınav -LES- uygulaması tartışma konusu olmayı sürdürmüştür. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), bilimsel toplantı serilerinden birini lisansüstü eğitime ayırmıştır. TÜBA tarafından, 1997 yılında "Bilim insanı yetiştirme: Lisansüstü Eğitim" başlıklı bu toplantıda konu değişik yönleriyle ele alınmıştır. Bu toplantının tartışmalar kısmında bir dinleyiciden gelen LES'in lisansüstü eğitime girişte zorunlu bir ölçüt olarak kullanılması ile ilgili bir soruyu, toplantının panelistlerinden Prof.Dr. Hüsnü Arıcı yanıtlamıştır. Arıcı (1997) yanıtında; Les'e bir bilgi toplama yolu olarak karşı olmadığını, ancak bu sınavın sonucunun belli bir ağırlıkla zorunlu olarak kullanılmasına karşı olduğunu belirtmiştir. Bu görüşünün temel gerekçesini ise, lisansüstü programlar için geçerlik ve güvenilirliği yeterince irdelenmemiş ve genel yetenek türü bir testle yapılan böyle bir sınavın sonucunun, lisansüstü eğitim için ön koşul yapılmasını uygun bir karar ve işlem olarak bulmadığını belirterek açıklamıştır. Arıcı, bu uygulamanın Amerika Birleşik Devletlerindeki GRE'den (Graduate Record Exam) esinlendiğini, ancak GRE'nin 45-50 yıldır uygulandığını bazı ABD üniversitelerinin GRE sonucunu istediğini ancak sonucu kullanma zorunluluğunun bulunmadığını belirtmiştir.

Bu çalışmanın amacı, ilk kez 1997 Mayıs ayında Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından uygulanan Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı (LES) sonuçlarının ve diğer ölçütlerin (Bilim sınavı, yabancı dil sınavı, lisans genel akademik ortalama) ülkemizdeki üniversitelerin 1997-1998 öğretim yılı,

güz döneminde açılan lisansüstü programlara girişteki kullanılma durumlarını incelemektir. Bilgi toplama işi 1998 yılı içinde gerçekleştirilmiş, çalışma 1999 yılı sonlarında tamamlanmıştır. Bu çalışmadaki bilgi toplama ve analiz işlemleri devam ederken Üniversitelerarası Kurul LES den alınması gereken en az puanın 45 olması koşulunu getirmiş ve 1999 yılından itibaren uygulamaya konmuştur. Bu yönüyle araştırma, bu yeni koşulun getirilmesinden önceki durumu belli bir çerçevede yansıtan LES ile ilgili ilk ve tek araştırma olma özelliğindedir. Ayrıca, bu çalışmadan elde edilecek bilgilerin daha sonra yapılacak araştırmalara temel oluşturacağı beklentisi de araştırmayı önemli kılan diğer bir yönüdür.

Araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1- Enstitü ve program türüne göre, en fazla tercih edilen LES puanı türü hangisidir?

2- Genel olarak üniversitelerde LES puanının son değerlendirmedeki ağırlığı hangi oranlar arasında değişmektedir?

3- Genel olarak üniversitelerde lisansüstü eğitime girişte, LES puanı dışında başka hangi ölçütler, enstitü ve program türüne göre hangi oranlarda kullanılmaktadır?

YÖNTEM

Araştırma, ele alınan sorular kapsamında varolan durumu saptamayı amaçlayan betimsel türde bir araştırmadır.

Araştırma Kapsamına Alınan Üniversiteler:

1997-1998 öğretim yılında eğitim ve öğretime açılmış, devlet ve özel üniversite konumundaki toplam 54 üniversite bu araştırma kapsamına alınmıştır. Bu amaç çerçevesinde geliştirilen bilgi toplama formları her üniversitenin enstitü sayısına göre çoğaltılarak, ÖSYM başkanlığınca sözkonusu üniversitelere gönderilmiştir. Bu formlar 51 üniversitenin ilgili enstitüleri tarafından doldurularak geri gönderilmiştir (Tablo.1). Geri gönderilen form sayısı yüksek olmakla birlikte, bazı üniversitelerin bazı enstitüleri o dönemde program açtıkları halde, formu yanıtlamadıkları için aşağıdaki tabloda yer almamışlardır.

Tablo1. Araştırma Kapsamındaki Üniversite, Enstitü ve Programları

Üniversite Adı	Enstitü Adı	Lisansüstü Program Düzeyi
1. Abant İzzet Baysal	Fen	Dok.
2. Adnan Menderes	Fen Bil./Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok./YL.
3. Afyon Kocatepe	Fen Bil./Sos.Bil.	YL./YL-Dok.
4. Akdeniz	Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok.
5. Anadolu	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok./YL.
6. Ankara	Sos.Bil	YL
7. Atatürk	Fen Bil./Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok./YL.
8. Balıkesir	Fen Bil. /Sos.Bil.	YL./YL
9. Başkent	Fen Bil.	YL.
10. Bilkent	Fen Bil./Sos.Bil	YL./YL
11. Boğaziçi	Fen Bil./Sos.Bil	YL./YL
12. Celal Bayar	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./Dok./YL.
13. Cumhuriyet	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL.
14. Çanakkale 18 Mart	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL./YL/YL.
15. Çukurova	Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL. /YL-Dok.
16. Dicle	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL-Dok.
17. Dokuz Eylül	Sağ.Bil.	YL
18. Dumlupınar	Fen Bil./Sos.Bil	YL./YL
19. Ege	Fen Bil./Sos.Bil./Sağ.Bil.	Dok./ YL-Dok./ YL-Dok.
20. Erciyes	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok./YL
21. Fırat	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok./YL-Dok.
22. Gazi	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL./YL-Dok./ YL-Dok.
23. Gazi Antep	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok./YL
24. GaziOsman Paşa	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL.
25. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Fen Bil./ Sağ.Bil.	YL-Dok./Dok.
26. Hacettepe	Fen Bil./ Sağ.Bil.	YL./YL-Dok./
27. Harran	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL
28. İnönü	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	Dok./Dok./ YL
29. İstanbul	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL./YL-Dok./ YL-Dok.
30. İstanbul Teknik	Fen Bil. /Sos.Bil./Teknoloji E.	YL-Dok./YL-Dok./YL
31. İzmir Yüksek teknoloji En	Sos.Bil./ ./Teknoloji Enstitüsü	YL-Dok./YL
32. Karadeniz Teknik	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL/YL.
33. Kırıkkale	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL
34. Kocaeli	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL-Dok
35. Marmara	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok./YL-Dok.
36. Mersin	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL-Dok
37. Mimar Sinan	Sos.Bil.	YL.
38. Muğla	Fen Bil./Sos.Bil	YL./YL-Dok
39. Mustafa Kemal	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok/YL.
40. Niğde	Fen Bil. /Sos.Bil./Sağ.Bil.	YL-Dok./YL/Dok
41. On Dokuz Mayıs	Fen Bil./Sos.Bil /Sağ.Bil.	Dok./Dok.
42. Ortadoğu Teknik	Fen Bil./Sos.Bil	YL Dok./YL/Dok
43. Osman Gazi	Fen Bil./Sos.Bil /Sağ.Bil.	Dok./YL-Dok /YL-Dok
44. Sakarya	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL-Dok
45. Selçuk	Fen Bil./Sos.Bil /Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok /YL-Dok
46. Süleyman Demirel	Fen Bil./Sos.Bil /Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok /YL.
47. Trakya	Fen Bil./Sos.Bil /Sağ.Bil.	YL-Dok./YL /YL-Dok
48. Uludağ	Fen Bil./Sos.Bil /Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok /YL-Dok
49. Yıldız Teknik	Fen Bil./Sos.Bil	YL-Dok./YL
50. Yüzüncü Yıl	Fen Bil./Sos.Bil /Sağ.Bil.	YL-Dok./YL-Dok /YL-Dok
51. Zonguldak Karaelmas	Fen Bil.	YL-Dok.

Bilgi Toplama Aracı

Araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla geliştirilen bilgi toplama formunda, lisansüstü programlara (Yüksek Lisans ve Doktora) seçimde kullanılacak ölçütlerin (yabancı dil yeterliği, lisans ve yüksek lisans akademik ortalaması, bilim sınavı puanı ve LES için esas alınan puan türü ve değeri) uygulanma durumu ve uygulanıyorsa ölçüt değerlerin neler olduğunu yoklayacak sorular yer almıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan form, ÖSYM Ar-Ge birimi uzmanlarınca gözden geçirildikten sonra son halini almıştır.

İşlem ve Veri Analizi

Araştırma amacı çerçevesinde geliştirilen bilgi toplama formları her üniversitenin enstitü sayısına göre çoğaltılarak, ÖSYM başkanlığınca sözkonusu üniversitelere gönderilmiştir. Bu formlar 51 üniversitenin ilgili enstitülerin ilgilileri (enstitü yönetimi) tarafından doldurularak geri gönderilmiştir (Tablo.1). Formlarda belirtilen bilgiler bilgisayarda EXCEL programına aktarılmış, daha sonra da SPSS 7.5 programında analiz edilmiştir. Verilerin analizinde ölçütlere ilişkin frekans ve yüzdeler çapraz tablolar (crosstabs) olarak çıkarılmıştır. Bu yüzde hesaplamalarında herhangi bir karşılaştırmaya gidilmemiş, sadece varolan durum araştırma sorularına yanıt verecek biçimde betimlenmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Makalenin bu kısmında, araştırma kapsamına alınan üniversitelerdeki dört tür enstitü ve bunlarda açılmış olan toplam 1999 Yüksek Lisans ve Doktora programına öğrenci kabulünde kullanılan ölçütlere ilişkin betimsel bulgular özetlenmiştir. Bu bulgular araştırma soruları çerçevesinde her bir kabul ölçütü için enstitü ve program türüne göre ayrı ayrı ele alınmıştır.

1-Enstitü ve program türüne göre, tercih edilen LES puan türleri hangileridir?

Tablo 2. Enstitü Türüne Göre Tercih Edilen LES Puan Türleri

ENSTİTÜ TÜRÜ	LES PUAN TÜRÜ				
	LES-SAY	LES-SÖZ	LES-EA	Belirtme yen	Top.
	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)
Fen Bilimleri	454 (%61)	7 (%0.94)	120 (%16)	158 (%21)	739 (%37)
Sosyal Bilimler	18 (%2)	468 (%56.6)	203 (%25)	137 (%16)	826 (%41)
Sağlık Bilimleri	47 (%11)	14 (%3)	278 (%66)	85 (%20)	424 (%21.5)
Yük.Tekno loji Ens.	10 (%100)	—	—	—	10 (%0.5)
Genel Top.	529 (%26)	489 (%24)	601 (%30)	380 (%19)	1999 (%100)

Tablo 2 ye göre, araştırma kapsamındaki 51 üniversitenin lisansüstü eğitim veren enstitülerinin durumları incelendiğinde; Fen Bilimleri Enstitülerinde LESayısal, Sosyal bilimler Enstitülerinde LES-Sözel, Sağlık Bilimleri Enstitülerinde ise LES eşit ağırlıklı puan türünün daha yüksek oranda tercih edildiği görülmektedir. Az sayıdaki Yüksek Teknoloji Enstitülerinin Lisansüstü programlarına girişte ise, sadece LES-sayısal puanı tercih edilmektedir.

Tablo 3. Program Türüne Göre Tercih Edilen LES Puan Türleri

PROG. TÜRÜ	LES PUAN TÜRÜ				
	LES-SAY	LES-SÖZ	LES EA	Belirtme-yen	Top.
	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)
Yüksek Lisans	326 (%24)	370 (%18.5)	394 (%20)	260 (%13)	1350 (%68)
Dokt.	203 (%31)	119 (%18)	207 (%32)	120 (%17)	649 (%32)
Genel Top.	529 (%26)	489 (%24)	601 (%30)	380 (%20)	1999 (%100)

Program türüne göre tercih edilen LES puan türleri çerçevesinde Tablo 3 incelendiğinde, bu enstitülerdeki Doktora programlarının %31'inde LES-sayısal puan türü, %32'sinde LES-eşit ağırlıklı, %18'inde ise LES sözel puanı değerlendirmede tercih edilmektedir. Bu enstitülerin yüksek lisans programlarında ise, %24 ile LES-sayısal, %20 ile LES-eşit ağırlıklı, %18.5 ile LES-sözel puanı tercih edilmektedir.

2- Genel olarak lisansüstü programlara kabulde, LES puanlarının son değerlendirmede tercih edilen ağırlıkları hangi oranlardadır?

Tablo 4. Tercih Edilen LES Puanlarının Son Değerlendirmeye Katıldıkları Ağırlıklara İlişkin Dağılım

Tercih Edilen LES Puanının Son Değerlendirmedeki Ağırlığı	Üniversitelerdeki Kullanım Oranı
0.40	% 1
0.30	% 18
0.25	% 13
0.20	% 68
Toplam	% 100

Araştırma kapsamındaki 51 üniversitenin lisansüstü eğitim veren programların bağlı olduğu enstitülerin tercih edilen LES puanını son değerlendirmeye katma oranları incelendiğinde, enstitülerin %68'inin LES puanını 0.20 ağırlıkla değerlendirmeye katmayı tercih ettikleri; % 18'inin 0.30 ağırlıkla; % 13'ünün 0.25 ağırlıkla, geri kalan % 1'inin ise, %40 ağırlıkla son değerlendirmeye katmayı tercih ettikleri görülmüştür.

3- Genel olarak üniversitelerde lisansüstü eğitime girişte, LES puanı dışındaki **lisans ortalaması, bilim sınavı ve yabancı dil sınav notu** gibi ölçütler, enstitü ve program türüne göre hangi oranlarda kullanılmaktadır?

Lisansüstü programlara girişte bir diğer ölçüt **lisans ortalamasıdır.**

Tablo 5. Program Türüne Göre Lisans Ortalamalarında Tercih Edilen Ölçüt Notlar

LİSANS ORT.	PROGRAM TÜRÜ		Top.
	Yüksek Lisans	Dokt.	
	f(%)	f(%)	f(%)
40	2 (%67)	1 (%33)	3 (%0.15)
50	11 (%65)	6 (%35)	17 (%0.85)
55	21 (%73)	8 (%27)	29 (%1.45)
60	314 (%74)	110 (%26)	424 (%21)
65	187 (%89)	24 (%11)	211 (%10.5)
70	17 (%19)	71 (%81)	88 (%4.4)
75	9 (%41)	13 (%60)	22 (%1.1)
Belirtmeyen	789 (%65)	416 (%35)	1205 (%60)
Genel Top.	1350 (%68)	649 (%32)	1999 (%100)

Tabloya baktığımızda program türüne göre en çok ölçüt olarak kabul edilen lisans ortalama notu, yüksek lisans programları için 60 ve 65; Doktora programları için ise, 70 ve 75 olmuştur.

Tablo 6. Enstitü Türüne Göre Lisans Ortalamalarında Tercih Edilen Ölçüt Notlar

LİSANS ORT.	ENSTİTÜ TÜRÜ				Toplam
	Fen Bilim	Sos. Bilm	Sağ. Bilm	Yük. Teknoloji Ens.	
	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)
40	1 (%33)	1 (%33)	1 (%33)	-	3 (%0.15)
50	5 (%29)	12 (%71)	-	-	17 (%0.85)
60	184 (%43)	149 (%35)	91 (%22)	-	424 (%21)
65	28 (%13)	156 (%74)	27 (%13)	-	211 (%10.5)
70	35 (%40)	43 (%49)	10 (%11)	-	88 (%4.4)
75	20 (%91)	2 (%9)	-	-	22 (%1.1)
Belirtmeyen	447 (%37)	454 (%38)	294 (%24)	10 (%0.8)	1205 (%60)
Genel Toplam	739 (%37)	826 (%41)	294 (%15)	10 (%0.5)	1999 (%100)

Lisans ortalama notu bakımından enstitü türlerine bakıldığında, 60 en çok tercih edilen lisans ortalama notudur (Bkz.Tablo 6).

Tablo 7. Enstitü türüne Göre Bilim Sınavlarında Tercih Edilen Ölçüt Notlar

BİLİM SINAV NOTU	ENSTİTÜ TÜRÜ				
	Fen Bilim	Sos. Bilm	Sağ. Bilm	Yük. Tekno- loji Ens.	Top.
	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)
50	103 (%36)	96 (%33)	89 (%31)	–	288 (%14.4)
60	103 (%54)	61 (%32)	26 (%14)	1 (%0.5)	191 (%10)
65	276 (%31)	433 (%50)	166 (%19)	–	875 (%44)
70	53 (%34)	60 (%38)	35 (%22)	8 (%5.1)	156 (%7.8)
75	126 (%35)	150 (%42)	82 (%21.7)	1 (%0.3)	359 (%18)
80	–	4 (%100)	–	–	4 (%0.2)
Belirtme yen	78 (%62)	22 (%17)	26 (%21)	–	126 (%6.3)
Genel Top.	739 (%37)	826 (%41)	424 (%21)	10 (%0.5)	1999 (%100)

Lisansüstü programlara başvuruda alan bilginin belli ölçüde yoklanmaya çalışıldığı diğer bir ölçütte bilim sınavıdır. Bilim sınavında ölçüt alınan not enstitü türleri bakımından incelendiğinde, en yüksek oranın 65 notunda toplandığı görülmektedir.

Tablo 8. Program Türüne Göre Bilim Sınavlarında Tercih Edilen Ölçüt Notlar

BİLİM SINAV NOTU	Yüksek Lisans	Dokt.	Toplam
	f(%)	f(%)	f(%)
50	209 (%73)	79 (%27)	288 (%14.4)
60	87 (%45)	104 (%55)	191 (%10)
65	798 (%91)	77 (%8.8)	875 (%44)
70	112 (%72)	44 (%28)	156 (%7.8)
75	53 (%15)	306 (%85)	359 (%18)
80	1 (%25)	3 (%75)	4 (%0.20)
Belirtme yen	90 (%71)	36 (%29)	126 (%6.3)
Genel Top.	1350 (%68)	649 (%32)	1999 (%100)

Program türü bakımından incelendiğinde ise, yine 65 notunun sıklıkla esas alındığı görülmektedir.

Lisansüstü programlara girişte kullanılabilen başka bir ölçüt, **yabancı dil sınavından alınan puandır**. Yabancı dil sınavından alınan puanı son değerlendirmeye de katan üniversite sayısı 20'dir. Bu üniversitelerden %40'ı yabancı dil sınavından alınan puanı yüksek lisans programına girişte, %60'ı ise Doktora programına girişte son değerlendirmeye katmaktadır.

Tablo 9. Enstitü türüne Göre Yabancı Dil Sınavlarında Tercih Edilen Ölçüt Notlar

YABANCI DİL SINAV NOTU	ENSTİTÜ TÜRÜ				
	Fen Bilim	Sos. Bilim	Sağ. Bilim	Yük. Teknoloji Ens.	Top.
	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)
20	-	10(%100)	-	-	10 (%)
40	-	2 (%4.4)	43 (%95)	-	45 (%17.5)
50	127 (%36)	169 (%48)	54 (%15)	-	350 (%17.5)
55	2 (%18)	-	8 (%72)	-	11 (%0.55)
60	216 (%47)	204 (%45)	35 (%8)	1	456 (%23)
65	74 (%36)	89 (%44)	40 (%20)	-	203 (%10)
70	98 (%40)	78 (%32)	62 (%25)	9 (%3)	247 (%12)
75	24 (%38)	18 (%29)	21 (%33)	-	63 (%3.15)
80	1 (%17)	2 (%33)	3 (%50)	-	6 (%0.3)
Belirtmeyen	197 (%17)	254 (%42)	158 (%26)	-	609 (%30)
Genel Top.	739 (%37)	826 (%41)	424 (%21.5)	10 (%0.5)	1999 (%100)

Tablo 10. Program Türüne Göre Yabancı Dil Sınavlarında Tercih Edilen Ölçüt Notlar

YABANCI DİL SINAV NOTU	Yüksek lisans	Dokt .	Top.
	f(%)	f(%)	f(%)
20	10 (%100)	-	10 (%0.5)
40	3 (%7)	42 (%93)	45 (%2.25)
50	240 (%69)	110 (%31)	350 (%17.5)
55	10 (%100)	-	10 (%0.5)
60	277 (%61)	179 (%39)	456 (%23)
65	187 (%92)	16 (%8)	203 (%10)
70	122 (%49)	125 (%51)	247 (%12)
75	14 (%23)	49 (%77)	63 (%3.15)
80	6 (%100)	-	6 (%0.30)
Belirtmeyen	481 (%79)	128 (%21)	609 (%30)
Genel Top.	1350 (%68)	649 (%32)	1999 (%100)

Bu üniversiteler program ve enstitü türlerine göre yabancı dil sınav notu bakımından incelendiğinde, 60 notu sıklıkla kullanılan ölçüt nottur.

Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır: Ülkemizdeki üniversitelerin çeşitli enstitülerinde açılan lisansüstü programlara öğrenci seçmede kullanılan ölçütlerin türünde büyük ölçüde ortaklık olmakla beraber, bu ölçütler için belirlenen puan değerlerinde ve bunların son değerlendirmeye katıldığı ağırlıklarda farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Lisansüstü programlara girişte LES puanları % 20'den az olmamak üzere değerlendirmeye katılmıştır. Bugün LES in katkısının en az % 50 olması zorunluluğu vardır. Böylesi bir zorunluluktan önce üniversitelerin LES in katkısını % 20 ler civarında tutması bugünkü kullanım oranını sorgulamayı akla getirmektedir. Yabancı dil sınavından alınan puanın programlara girişteki değerlendirmede kullanımı yetersiz görünmektedir. Dünyada artık hemen her bilim dalı için bilim dili "İngilizce" dir. Özellikle tez çalışmalarında ilgili alan yazınının taranmasında yabancı dil yeterliği önemlidir. Bu konudaki yetersizlik, genç bilimcilerin alanla ilgili yurt dışındaki gelişmeleri izlemelerini engelleyecektir. Bu yeterlik ölçütü bugün bazı merkezi yabancı dil sınavlarından (KPDS, ÜDS) alınması beklenen puanlarla tanımlanmış olmasına rağmen, asıl ölçüt değerinin ne olması gerektiği halen araştırılması gereken bir soru olarak durmaktadır.

Her çalışma gibi bu çalışmanın da sınırlılıkları vardır. Yakı gelecekte bu konuyla ilgili yapılabilecek araştırmalarda şunlar araştırılabilir:

1- Sunulan araştırmanın bir benzeri LES'den en az 45 alma koşulunun uygulanmaya başlandığı 1999-2000 öğretim yılı sonrası için yapılabilir.

2- Halihazırda kullanılan ölçütlere ve bunların lisansüstü programlara kabuldeki kullanımına ilişkin olarak öğretim üyelerinin görüşlerinin araştırılabilir.

3- Lisansüstü programlara kabulde kullanılan seçim ölçütlerinin lisanüstü başarıyı yordamadaki

katkısı çeşitli program ve enstitü türlerine göre incelenebilir.

Bilim ve teknolojiye ilerleme bilime ve bilimcilerin yetişmesine verilen önem ve sağlanan koşullarla doğrudan ilgilidir. Bilim insanı yetiştirmenin önemli bir kaynağı olan üniversitelere yapılacak yatırımların yanı sıra bilim insanı adaylarının seçiminde kullanılacak uygun ve doğru ölçütlerin neler olacağı araştırmalara dayalı olarak belirlenmelidir. Ancak bu türden bir çaba ülkemizin bilim alanlarında gelişme yolunu açacaktır.

KAYNAKLAR

Arıcı, Hüsnü (1997). Bilim insanı yetiştirme: Lisansüstü eğitim ve sorunları –Sosyal Bilimler alanında. (s. 53-64).Türkiye Bilimler Akademisi bilimsel toplantı serileri 7: Bilim insanı yetiştirme: Lisansüstü eğitim. Ankara

Bayrakçeken, Fuat (1977). Bilim insanı yetiştirmede güçlükler ve çözüm yolları. Tübitak VI. Bilim kongresi bilim insanı yetiştirme grubu tebliğleri (s.23-24). Tübitak Fotoğraf ve Klişe Labratuvarı ve Ofset Tesisleri: Ankara

Çakar, Öner(1997). Bilim insanı yetiştirme: Lisansüstü eğitim ve sorunları –Fen Bilimleri alanında. (s.65-76). Türkiye Bilimler Akademisi

bilimsel toplantı serileri 7: Bilim insanı yetiştirme: Lisansüstü eğitim. Ankara

Karadeniz, M.Cemil (1977). Bilim insanı ve araştırmacı yetiştirmede etkili olabilecek yöntemler. Tübitak VI. Bilim kongresi bilim insanı yetiştirme grubu tebliğleri (s.197-200). Tübitak Fotoğraf ve Klişe Labratuvarı ve Ofset Tesisleri: Ankara

Nafsa's international student handbook: The essential guide to university study in the usa (1998).

Varış, Fatma (1972). Türkiyede lisansüstü eğitim: "Sosyal bilimlerde". Ankara Üniversitesi yayınları No: 34. Kalite matbaası: Ankara

Varış, Fatma (1973). Türkiyede lisansüstü eğitim: "Pozitif bilimlerin temel ve uygulamalı alanlarında". Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 23. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara.

Türker, Kazım (1997). Bilim insanı yetiştirme: Dünyada ve Türkiyede lisansüstü eğitim. (s. 21-34). Türkiye Bilimler Akademisi bilimsel toplantı serileri 7: Bilim insanı yetiştirme: Lisansüstü eğitim. Ankara.